

Betänkandet (SOU 2020:82) ”Avgifter för information i elektronisk form” (I 2021/03462)

TU – Medier i Sverige (Tidningsutgivarna) har tagit del av rubricerat betänkande från Öppna data-utredningen och får anföra följande.

Sammanfattning

- TU kritiserar det förhållandet att ett digitalt utlämnande av allmänna handlingar inte följer som en direkt skyldighet enligt tryckfrihetsförordningen.
- TU instämmer i behovet av en reglering av myndigheternas avgiftsuttag vid digitalt utlämnande av allmänna handlingar.
- TU förordar i första hand att utlämnandet ska vara avgiftsfritt. I andra hand tillstyrker TU utredningens förslag till schablonavgift, men anser att tillämpningen av begreppet ”fil” måste förtydligas och att avgiftsuttaget ska vara en (1) krona från och med den elfte filen.
- TU anser att undantaget från schablonavgiften vid ”särskilda skäl” bör förtydligas.
- TU tillstyrker förslaget om att beslut om avgift ska kunna överprövas i domstol.

Inledning

I betänkandet föreslås en enhetlig reglering av statliga myndigheters avgiftsuttag vid tillhandahållande av handlingar i elektronisk form. Ett av skälen till de nuvarande problemen vid avgiftsuttagen är enligt TU:s mening att ett sådant utlämnande inte följer som en skyldighet av reglerna om handlingsoffentlighet i 2 kap tryckfrihetsförordningen (TF).

TU vill därför inledningsvis understryka att det här finns ett grundläggande problem, det vill säga att medborgarna – år 2021! – fortfarande inte har en grundlagsskyddad rätt att få en kopia av allmänna handlingar i digital form utan är hänvisade till papperskopior eller avskrifter.

Frågan har diskuterats i snart 20 år, men alltså gäller enligt 2 kap 16 § TF att *”En myndighet är dock inte skyldig att i större utsträckning än vad som följer av lag lämna ut en upptagning för automatiserad behandling i annan form än utskrift.”*

Det är hög tid att regeringen här snarast tar fram förslag för att säkerställa en modern anpassning av det som är en grundläggande medborgerlig rättighet till IT-samhället.

Gällande rätt och problem

TU delar utredningens bedömning av gällande rätt. TU kan också dela uppfattningen att de flesta myndigheter distribuerar allmänna handlingar i digital form och att det normalt sett sker utan problem.

TU har dock, utifrån medlemmarnas erfarenheter, sett exempel på myndigheter som – eftersom det inte finns någon skyldighet att lämna ut handlingarna digitalt – obstruerat. Det har antingen skett genom att vägra ett digitalt utlämnande eller genom dryga avgifter.

Inte sällan brukar detta sammanfalla med att de handlingar som begärs ut av myndigheten är ett led i en granskning av just den myndigheten.

Som ett sådant exempel har en av TU:s medlemmar, efter en granskning av en myndighet, nyligen debiterats drygt 42.000 kronor av samma myndighet, som uppger sig ha lagt ned 88 timmars arbete à 480 kronor för ett digitalt utlämnande av 336 kopiesidor (alltså inte 336 handlingar).

Det kan jämföras med utredningens konstaterande (s 62) från sin egen enkätundersökning bland domstolarna, där de flesta beräknar arbetstiden för att tillhandahålla information via e-post *”till endast någon, eller några, minuter”*.

Behovet av en reglering är därför uppenbart.

TU:s synpunkter på utredningsförslagen

Avgift eller inte avgift?

Utredningen föreslår att en avgift ska tas ut vid en begäran om information i digital form. På samma sätt som i fråga om utlämnande på papper så föreslås ett undantag för de första nio ”filerna” och därefter en schablonavgift på 125 kronor för den tionde filen och 5 kronor för varje fil därutöver.

TU kan instämma i att förslaget innebär en viktig förutsebarhet och transparens.

Enligt TU:s mening kan dock begreppet ”fil” ge upphov till oklarheter och skilda tillämpningar. Så kan exempelvis en myndighet tänkas välja att dela upp innehållet i en akt i ett större antal filer, kanske för varje ny handling som tillförts ärendet eller för varje enskilt e-postmeddelande, som begärts ut.

För den som bara begär ut någon enstaka handling är detta säkert inget problem, men för den som genomför en större granskning – till exempel genom att begära ut ett större antal e-postmeddelanden hos en befattningshavare vid en myndighet under en viss tidsperiod - kan det snabbt röra sig om större belopp.

Utredningen diskuterar, men avvisar, tanken om avgiftsfrihet som modell, bland annat på grund av ett antagande om att det skulle leda till en ökad efterfrågan och arbetsbelastning.

Enligt TU:s mening är den risken begränsad. Redan i dag tillämpar ju en stor del av myndigheterna avgiftsfrihet och den reella kostnaden för en myndighet, jämfört med utlämnande på papper, torde vara liten och förfarandet bör dessutom kunna effektiviseras ytterligare.

TU förordar därför i första hand en reglering som innebär en generell avgiftsfrihet.

I andra hand förordar TU en reglering enligt föreslagen modell, men där problematiken med begreppet ”fil” måste förtydligas och tydliggöras.

Enligt TU:s mening är den tilltänkta avgiften om 5 kronor från och med den elfte filen dessutom orimligt hög och riskerar att avhålla medborgare och medier från att begära ut handlingar. TU förordar därför att den tilltänkta avgiften bör sättas till en (1) krona från och med den elfte filen.

Övriga förslag

Utredningen föreslår att en myndighet ska kunna besluta om undantag från schablonavgiften om det finns "särskilda skäl" och ett avgiftsuttag framstår som "orimligt". Undantaget ska tillämpas restriktivt och förutsätter att det finns en konkret omständighet i det enskilda fallet.

TU vill här understryka att undantaget i första hand ska tillämpas när avgiftsuttaget framstår som orimligt för sökanden. Det är inte ovanligt att en journalist i sitt arbete blir föranledd att återkomma med ett antal mindre beställningar, som sammantaget kan komma att överskrida 10 filer. Detta får inte av myndigheten tas till intäkt för att, under åberopande av särskilda skäl, lägga samman dessa beställningar till en. Enligt TU:s mening bör detta förtydligas.

Utredningen föreslår vidare att det i avgiftsförordningen ska anges särskilt att ett beslut om avgift får överklagas till domstol. TU tillstyrker förslaget.

Stockholm 2021-04-29

TU – Medier i Sverige

Thomas Mattson
Tf VD

Per Hultengård
Jurist